

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В.Н. КАРАЗІНА
ФАКУЛЬТЕТ ІНОЗЕМНИХ МОВ

КАРАЗІНСЬКІ ЧИТАННЯ: ЛЮДИНА. МОВА. КОМУНІКАЦІЯ

Тези доповідей
XIV наукової конференції
з міжнародною участю

27 березня 2015 року

Харків 2015

УДК 81 (082)
ББК 81я43
К 22

Затверджено до друку рішенням Вченої ради
Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна
(протокол № 2 від 20 лютого 2015 р.)

Організаційний комітет конференції:

В.Г. Пасинок, доктор педагогічних наук, професор (голова)
Н.А. Оніщенко, кандидат філологічних наук, доцент (заступник голови)
І.С. Шевченко, доктор філологічних наук, професор
В.О. Самохіна, доктор філологічних наук, доцент
В.П. Кривенко, кандидат філологічних наук, доцент
О.В. Ребрій, доктор філологічних наук, доцент
С.К. Криворучко, доктор філологічних наук, доцент
О.О. Чорновол-Ткаченко, кандидат філологічних наук, доцент
П.Т. Гусєва, кандидат філологічних наук, доцент
С.Г. Машенко, доцент
Ю.В. Кобзар, К.М. Ніколаєнко (секретарі)

Адреса оргкомітету:

61022, м. Харків-22, майдан Свободи, 4,
Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна,
факультет іноземних мов, тел. (057) 707-53-43

Каразінські читання: Людина. Мова. Комунікація : Тези
К 22 доповідей XIV наукової конференції з міжнародною участю. –
Х. : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2015. – 274 с.
ISBN 978-966-285-182-3

До збірника увійшли тези доповідей наукової конференції, присвяченої
проблемам іноземної філології, методики викладання іноземних мов,
перекладу, міжкультурної комунікації, літературознавства. Розраховано
на наукових працівників, викладачів, аспірантів, студентів філологічних
спеціальностей.

УДК 81 (082)
ББК 81я43

ISBN 978-966-285-182-3

- © Харківський національний університет
імені В.Н. Каразіна, 2015
- © І.М. Дончик, макет обкладинки, 2015

ПРО НЕПРЯМІ НОМІНАЦІЇ НІМЕЦЬКИХ МІСТ СЕРІЙНОГО ТИПУ

Абросимова О.В. (Харків)

Власні назви, включаючи топоніми, становлять, разом з безеквівалентною лексикою, важливу частину лінгвокраїнознавчого матеріалу. Особливе місце серед країнознавчо значущих топонімів мають номінації міст.

З ономазіологічної точки зору серед позначень міст можна виділити прямі номінації (*München* → „*Hauptstadt von Bayern*“), вторинні (*München* → „*Schandvertrag von 1938*“) та непрямі номінації (*München* → „*die heimliche Hauptstadt Deutschlands*“).

В аспекті лінгвокраїнознавства та міжкультурної комунікації особливий інтерес представляють вторинні та непрямі номінації міст, оскільки саме в них відбувається «кристалізація» країнознавчої інформації. Роль, яку відіграє їхнє застосування під час мовлення в конкретній ситуації для розуміння співрозмовників, тобто комунікативна значущість, свідчить про лінгвокраїнознавчу релевантність таких мовних одиниць.

Непрямі номінації міст можна, у свою чергу, поділити на індивідуальні (*München* → *heimliche Hauptstadt Deutschlands, Isar-Athen*) та серійні (*Reichsstadt, Residenzstadt, Hansestadt, Universitätsstadt* та ін.).

Дослідження, що реферується, присвячене аналізу непрямих номінацій німецьких міст серійного типу в публіцистичному дискурсі (на матеріалі електронного комплексу щотижневика «Die Zeit» за 1995–2009 роки).

В результаті аналізу були виявлені частотні (прототипічні) та периферійні представники відповідних номінативних серій.

Проявились також німецько- та російсько-/українськомовні відмінності в узусі непрямої номінації міст.

ВЕРБАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ «DIAMOND» В СУЧАСНІЙ АНГЛОМОВНІЙ КАРТИНІ СВІТУ

Акіньшина О.В. (Запоріжжя)

В останні десятиліття лінгвістична наука активно розвивається в рамках нової наукової парадигми, що отримала назву когнітивної. Виникнення лінгвокогнітології призвело до широкого використання в лінгвістичних дослідженнях терміна концепт. Дослідник З.Д. Попова говорить про те, що «отримати доступ до концепту найкраще через засоби мови» [2, с. 36]. Виходячи з цієї тези, звернемося до аналізу значень слова-терміна даного концепту.

Ми виявили основні концептуальні ознаки концепту «diamond» на основі лексикографічних статей, що складають інформаційний зміст концепту:

центр переводов ГКНТ и АН СССР, 1982. – 288 с. – (Тетради новых терминов, 39). 3. Приходько А.Н. Дискурсообразующий потенциал концептов (на материале викторианского дискурса) / А.Н. Приходько, Е.С. Пугай // Язык. Текст. Дискурс: Научный альманах Ставропольского отделения РАЛК; под ред. проф. Г.Н. Манаенко. – Вып. 9. – Ставрополь : Изд-во СГПИ, 2011. – С. 105–114.

В.М. ДЕРЖАВИН ЯК ДОСЛІДНИК ПЕРЕКЛАДУ

Кальниченко О.А., Зарубіна З.В. (Харків)

Значна частина життя Володимира Миколайовича Державина (1899–1964), автора понад двох тисяч друкованих наукових та літературно-критичних праць, літературознавця, критика, мовознавця, історика, перекладача і теоретика перекладу, пов'язана з Харківським університетом, випускником і викладачем якого він був. Та оскільки ім'я професора Державина на довгий час було усунено з української науки, лише нещодавно літературознавчий спадок Державина був перевиданий і став досліджуватися. Об'ємний же перекладознавчий доробок Державина, основоположника перекладознавства в Україні, є малодоступним і за винятком кількох публікацій І. Качуровського та Т. Шмігера майже не досліджувався. Однак, як стверджує патріарх сучасного перекладознавства Ілько Корунець, «з погляду сьогодення можна стверджувати, що біля витоків українського теоретичного перекладознавства стояли найперше І. Кулик, М. Зеров з його реалістичними поглядами й вимогами до поетичного перекладу та Г. Майфет і, безперечно, найбільш фаховий та найактивніший критик прозових і поетичних перекладів того часу В. Державин» [2, с. 189].

Думки Державина щодо перекладу випереджали свій час. Так, у, по суті, першій праці з теорії перекладу в Україні – «Проблема віршованого перекладу» (1927) – В. Державин за півстоліття до Катаріни Райсс створює класифікацію перекладу, пов'язуючи її з функціями мови. Крім того, Державина приваблювали ті питання, які особливо цікавлять сучасних дослідників перекладу, тобто, якщо вживати сучасну термінологію, запропоновану І. Турі (1995): прелімінарні норми, які визначають загальну політику перекладу (вибір типів і жанрів джерельних текстів для перекладу чи заборона на їхній переклад, вибір окремих джерельних текстів, авторів, мов тощо) і напрямок перекладу (скажімо, терпимість/ нетерпимість до перекладу з тексту-посередника), та вихідні норми, пов'язані з орієнтацією перекладача або на норми джерельного тексту, або на норми цільової аудиторії, культури, мови. У зв'язку з останніми, Державин розрізняє два основні підходи до художнього перекладу: настановлення на рідну мову, що він називав перекладом «аналогічним», та настановлення

на чужомовність – переклад «гомологічний» або інакше «стилізаційний». Більш того, у радянській пресі в рецензіях Державин відкрито виступав проти цензури, аргументуючи, що «скорочувати класичний твір, написаний 100 років тому, викидаючи з нього місця, скеровані проти французької революції, і до того ж замовчувати сам факт скорочення, видаючи переклад за повний (бо, коли скорочення не зазначено ні на титульному листі, ні в передмові, ні в примітках, то переклад тем самим претендує на повність), – це вже просто безцеремонне ставлення до читача й до літературної спадщини минулого» [1, с. 141]. Орудуючи з такою методикою довелося б систематично переінакшувати дев'ять десятих перекладної белетристики взагалі.

Особливо актуальною для сучасної критики перекладу мала б стати публікація численних рецензій В.М. Державина на переклади, причому з кількох причин. Рецензії Державина, яких в період 1927–1931 років лише на перекладні твори він надрукував у часописах «Червоний шлях» та «Критика» чотири десятка, можуть служити для сучасних критиків взірцем того, як їх слід писати. До того ж, кожна рецензія, сприяючи вдосконаленню аналізу перекладів, формувала підходи до вирішення якоїсь з проблем, скажімо передачі в українському з перекладі діалектної мови (рецензія на переклади Лєскова) та сленгу (на переклади Вудгауза), архаїзмів (рецензія на «Лісістрату»), українізмів (рецензії на 1 та 2 томи українських перекладів Гоголя), проблеми поетичного перекладу (рецензії на переклади Загула і Терещенка, на переклад Калювали), передачу власних назв тощо. Кожна рецензія Державина обов'язково розглядала мовно-стилістичні особливості перекладу та помилки, вступну статтю до перекладного видання та загальну ідейну характеристику твору.

Література

1. Державин В.М. [Рецензія] / В.М. Державин // Критика. – 1929. – № 2. – С. 139–142. – Рец. на кн.: Гюго В. Бюг-Жаргаль / пер. з франц. Х. Алчевської, передмова О. Білецького. – Х. : ДВУ, 1928. – 262 с. Корунець І. Біля витоків українського перекладознавства / І. Корунець // Всесвіт. – 2008. – № 1–2. – С. 188–194.

СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ

Кальниченко О.А., Кальниченко Н.М. (Харків)

Протягом останніх двадцяти років перекладознавство розпочало відкриватися до ширших контекстів, недвозначно відводячи все більше місця роздумам над культурними та соціальними чинниками, які не лише обумовлюють вибір текстів для перекладу, створення та рецепцію перекладів,

але й проливають також світло на характерну роль осіб та інститутів, що пов'язані з процесом перекладу. В чисельних спробах представити такі моделі низка науковців звертається за допомогою до підходів, які були розроблені в соціології, таким чином сприяючи формуванню концептуальних уявлень у галузі, яку можна було б назвати «соціологією перекладу». Соціологію перекладу можливо поділити на три ділянки: соціологію перекладів як продуктів (текстів); соціологію перекладачів; соціологію процесів перекладу (практики). Найбільший вплив на формування соціології перекладу мали праці таких соціологів як П'єр Бурдьє, Бруно Латур, Ніклас Луман, Ентоні Гідденс, Йоахім Ренн та Мартин Фукс. Адаптація соціологічних теорій до перекладознавства була розпочата у 1990-і роки в працях Д. Сімеоне, А. Лефевра, Ж.-М. Гуанвіка, Т. Германса. Зараз частиною «значення» перекладеного тексту як повідомлення вважається те, що з низки інших текстів було обрано для перекладу саме цей текст іноземною мовою; і що його було обрано саме для перекладу, а не для якогось іншого способу передачі чи поширення оригіналу; і що саме цей певний «спосіб перекладу» було обрано, один конкретний спосіб представлення цього першоджерела з числа інших можливих способів. Застосування соціологічних теорій до перекладу також орієнтується на наступні цілі: виявлення всіх осіб, що беруть участь в процесі перекладу і розкриття того, в якій мірі вони вплинули на цільовий текст. Підкреслюючи вагомий вплив видавництва на перекладача, і, отже, на переклад, соціологічно-орієнтовані дослідження переходять від порівняльного аналізу текстів до агентів перекладу: агент перекладу може складатися з декількох окремих осіб і не обов'язково бути перекладачем. Абсолютно не дослідженими є такі агенти перекладу як ініціатори проєктів, замовники перекладів, видавці, редактори, редактори багатотомних видань, стилістичні редактори, критики перекладу, рецензенти.

З початку 1930-х років, коли всі приватні та кооперативні видавництва в Україні були перетворені у державні і держава стала єдиним наглядачем над художнім перекладом, а також єдиним власником і дистриб'ютором фізичних ресурсів (грошей, приміщень, обладнання, матеріалів і т.п.), сталінський режим намагався відкрито регулювати літературне вираження, в тому числі не тільки відбір текстів для перекладу, але навіть і методи перекладу. Багато нещодавно перекладених українською мовою творів мали бути знову перекладені. Констатація зміни в методі перекладу слугує першою ознакою історичного підходу до цього явища, а для виявлення цих змін найкраще підходять множинні переклади та нові редакції в перекладах. Пізніші переклади одного й того самого джерельного тексту однією й тією ж цільовою мовою, як і перегляд для перевидання існуючих раніше перекладів, що включає їхнє редагування, модернізацію та корекцію, широко

представлені в українській традиції перекладу художньої та суспільно-політичної літератури протягом XX сторіччя. Іноді кількість опублікованих нових перекладів сягає десятка (українські переклади «Тараса Бульба» Гоголя). Ми проаналізуємо різні українські переклади «Матеріалізму і емпіріокритицизму» Леніна, «Тараса Бульби» (як пасивні, так і активні нові переклади), «Декамерону» Боккаччо, «Вінні Пуха» Мілна, «Дон Кіхота» Сервантеса та «Гедзь» Войнич. Крім того, ми спробуємо вийти за рамки окремих випадків з практики шляхом надання статистичних даних про пропорцію нових перекладів серед опублікованих перекладних текстів, а також виявлення заявлених недоліків (ідеологічних або поетологічних) в попередніх перекладах в різні періоди. Також ми розглянемо роль нових та перероблених перекладів як засобу реалізації мовної та перекладацької політики держави (наприклад, політики русифікації через переклад і, насамперед, через редагування, оскільки радянський режим і його цензура намагалася відкрито регулювати літературне вираження) або опору до них (наприклад, «Декамерон» і «Дон Кіхот» в перекладах Миколи Лукаша).

ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ

Камінська М.О. (Київ)

В останні десятиліття одним із пріоритетних напрямів лінгвістичних досліджень є змістовна сторона мовних явищ. У зв'язку з цим проблема імпліцитності і передачі імпліцитної інформації у вербальній комунікації викликає пильну увагу представників різних наук – інформатики, філософії, логіки, семіотики, психології і, безумовно, лінгвістики.

Мовна імпліцитність – явище багатовимірне та неоднозначне, яке охоплює різні мовознавчі аспекти. Мовній імплікації присвячені численні лінгвістичні наукові праці багатьох дослідників, серед яких В.Х. Багдасарян, Ф.С. Бачевич, В.Н. Мороз, К.А. Долінін, В.А. Кухаренко, Л.Р. Безугла, М.В. Нікітін, Г. Грайс, Д. Гордон, Дж. Лакофф, К. Бах, В. Девіс та ін., що свідчить про важливість цього явища й зацікавленість, яку воно викликає через складність семантичного складу та неоднорідність способів реалізації у мові й мовленні. Через те, що не існує загального розуміння імпліцитності в лінгвістиці, науковці висловлюють різні точки зору щодо цього питання. Дослідники пропонують різні визначення цього явища, розглядаючи імплікацію з різних боків. У найзагальнішому вигляді термін імплікація розуміють як те, що мається на увазі. Більшість науковців поділяють цю точку зору, але базуючись на різних аспектах лінгвістики, доповнюють і розгортають це поняття.

Змиєва І.В. СТРУКТУРА КОНЦЕПТОСФЕРЫ ЭТИКИ	69
Кабірі М.Х. САМОПРЕЗЕНТАЦІЯ ЯК ОБ'ЄКТ ГУМАНІТАРНОЇ НАУКИ	71
Калюжная А.Б. ДИСКУРСООБРАЗУЮЩИЕ КОНЦЕПТЫ КЛАССИЧЕСКОГО ДЕТЕКТИВА	72
Кальниченко О.А., Зарубіна З.В. В.М. ДЕРЖАВИН ЯК ДОСЛІДНИК ПЕРЕКЛАДУ	74
Кальниченко О.А., Кальниченко Н.М. СОЦІОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ В ДОСЛІДЖЕННІ УКРАЇНСЬКОЇ ТРАДИЦІЇ ПЕРЕКЛАДУ	75
Камінська М.О. ДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ІМПЛІЦИТНОСТІ ЯК ЛІНГВІСТИЧНОЇ КАТЕГОРІЇ	77
Караваєва Т.Л. ФОРМИРОВАНИЕ КУЛЬТУРНЫХ ФОНОВЫХ ЗНАНИЙ В СИСТЕМЕ СОВРЕМЕННОЙ МЕТОДИКИ ОБУЧЕНИЯ ИНОСТРАННОМУ ЯЗЫКУ	79
Караваєва Т.Л., Кашуба М.В. ЛИЧНОСТНО-ДЕЯТЕЛЬНОСТНАЯ НАПРАВЛЕННОСТЬ ОБУЧЕНИЯ ПЕРЕВОДУ	80
Кашкарьов В.О. ПОНЯТТЄВЕ ЯДРО КОНЦЕПТА <i>VIPA</i>	82
Кібенко В.А., Кібенко Л.М. ІНФОРМАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	83
Кобзар Ю.В. ФІКЦІЙНЕ ЯК ХУДОЖНЯ ДОМІНАНТА У ДРАМАТИЧНІЙ ТРИЛОГІЇ “КІНЕЦЬ СВІТУ”, “АСТОРІЯ”, “ВІНЕТА” ЮРИ ЗОЙФЕРА	85

Кобзєва О.О. КОМУНІКАТИВНІ СИТУАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО СУДОВОГО ДИСКУРСУ	86
Коваль Н.А. ВОСПРИЯТИЕ РЕАЛИЙ В КОНТЕКСТЕ ДИАЛОГА КУЛЬТУР	88
Kozlovska Anna SOME ASPECTS OF BUSINESS CONTRACT TRANSLATION	89
Коробова Ю.В. ТАБЛИЦІ СПОСТЕРЕЖЕННЯ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ МОВЛЕННЄВОЇ АДАПТАЦІЇ	91
Королєва Н.Л. СТРУКТУРНЫЕ И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СУЩЕСТВОВАНИЯ МОРАЛЬНОГО ДИСКУРСА	93
Котова І.А. МОВНІ ТА НЕМОВНІ ЗНАКИ КІНОТЕКСТУ	94
Кривенко В.П. ПАРАДИГМАТИЧНІ ТА СИНТАГМАТИЧНІ ЗНАЧЕННЯ НІМЕЦЬКОГО ПРЕЗЕНСА ТА ТЕПЕРЕШНЬОГО ЧАСУ В УКРАЇНСЬКІЙ МОВІ	96
Криворучко С.І. МЕХАНИЗМ РЕЧЕАКТОВОЙ РЕАЛИЗАЦИИ РЕЧЕВОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ	97
Крисанова Т.А. ПРОТОТИПІЧНИЙ СЦЕНАРІЙ ЕМОЦІЇ <i>ГНІВ</i> В АНГЛОМОВНОМУ КІНОДИСКУРСІ	99
Крупкіна Т.В. УМОВИ УСПІШНОСТІ МОВЛЕННЄВОГО АКТУ ЗАСТЕРЕЖЕННЯ	100
Кузьміна В.С., Іваніга А.В. ОСОБЛИВОСТІ КОНТРОЛЮ ПРИ ВИВЧЕННІ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ	102